

Malmö högskola
Lärarytbildningen
Skolutveckling och ledarskap

Examensarbete
15 högskolepoäng

Skolmåttidsmiljön och dess påverkan hos högstadiellevver

En jämförande analys av skolmåttider i klassrum kontra matsal

The environment around school meals and the effect on senior-level pupils

A comparative analysis of school meals in classroom versus refectory

Anna Ejderteg

Lärarexamen 90hp
Lärarytbildning 90hp
2008-11-04

Examinator: Haukur Viggosson

Handledare: Lisbeth Amhag

Sammanfattning

Ejderteg, Anna (2008). Skolmåltidsmiljön och dess påverkan hos högstadieelever. En jämförande analys av skolmåltider i klassrum kontra matsal. (The environment around school meals and the effect on senior-level pupils. A comparative analysis of school meals in classroom versus refectory). Skolutveckling och ledarskap, Lärarprogrammet 90hp, Lärarutbildningen, Malmö högskola.

Syftet med följande arbete är att undersöka hur skolmåltidsmiljön i klassrum kontra matsal fungerar och vidare undersöka hur den, från olika aspekter, påverkar högstadieelever genom att ställa de två skolmåltidsmiljöerna mot varandra och komma fram till vilken miljö som gynnar elever mest.

Arbetet ger en överblick av begreppet skolmåltidsmiljö samt bestämmelser och riktlinjer kring detta. Med hjälp av observationer i både klassrum och matsal tillsammans med lärar- och elevintervjuer ville jag jämföra de båda skolmåltidsmiljöerna och undersöka hur elever som äter där varje dag påverkas samt vilken miljö som gynnar eleven mest.

Sammanfattningsvis visar resultaten av undersökningarna att även om matsal påverkar eleverna positivt med miljöombyte, ändamålsenlig möblering och social samvaro med andra klassers elever, gynnar skolmåltidsmiljön i klassrummet eleven desto mer då det är lugnare, lägre ljudnivå och den sociala samvaron med skolmåltidspersonal och lärare fungerar bättre.

Nyckelord:

Skolmåltider, skolmiljö, skola, ungdomar, högstadiet, matsal, klassrum, skolmåltidsmiljö

Anna Ejderterg
Ystadvägen 9, vån 4
21430 Malmö

Handledare: Haukur Viggooson

Examinator: Lisbeth Amhag

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattning

1. Inledning	7
2. Syfte och frågeställningar	8
2.1 Tidigare forskning.....	8
3. Teoretisk bakgrund: Skolmåltidsmiljö	9
3.1 Hur viktig är skolmåltiden?.....	9
3.2 Vad innefattar definitionen skolmåltidsmiljö?.....	10
3.3 Fysisk skolmåltidsmiljö och dess påverkan hos eleven.....	10
3.4 Psykisk skolmåltidsmiljö och dess påverkan hos eleven.....	10
3.5 Vad säger skolverket om skolmåltidsmiljö.....	12
3.6 Vad står i stadens gemensamma riktlinjer för skolmåltider?.....	12
3.7 Mina teoretiska utgångspunkter.....	13
4. Metodbeskrivning	13
4.1 Metodval.....	13
4.1.1 Observationer.....	13
4.1.2 Intervjuer.....	14
4.2 Etik.....	15
4.3 Urval.....	15
4.3.1 Varför Blåvingeskolan och Rosendalsskolan?.....	15
4.3.2 Hur se de båda fysiska skolmåltidsmiljöerna ut?.....	16
4.3.3 Observationer och intervjuer.....	17
4.4 Genomförande.....	18
4.5 Reliabilitet.....	18
4.6 Validitet.....	19
4.7 Analys och tolkning.....	19
5. Resultatanalys	20
5.1 Om Blåvingeskolans skolmåltidsverksamhet.....	20

5.2 Om Rosendalsskolans skolmåltidsverksamhet.....	20
5.3 Hur påverkas eleven av de båda skolmåltidsmiljöerna?.....	21
5.3.1 Lokal och möblering.....	21
5.3.2 Ljudnivå.....	23
5.3.3 Köbildning.....	24
5.3.4 Vad spelar tiden och andra regler för någon roll?.....	25
5.3.5 Interaktion med andra elever.....	26
5.3.6 Skolmåltidspersonal.....	28
5.3.7 Närvaro av lärare.....	29
6. Diskussion och slutsats.....	30
7. Referenser.....	34
Bilaga 1 (Observationsprotokoll).....	36
Bilaga 2 (Intervjufrågor till lärare).....	37
Bilaga 3 (Intervjufrågor till elever).....	38
Bilaga 4 (Brev till föräldrarna).....	39

1. Inledning

För ett år sedan klev jag in på en högstadieskola för att påbörja mina första praktikveckor som lärarstudent på lärarutbildningen 90 högskolepoäng. Som många andra hade jag redan en föreställning om hur en högstadieskola fungerade då man relaterar tillbaka på sin egen skolgång. Mycket var sig likt från min egen högstadietid, men det var en sak som skiljde sig avsevärt. Då det blev dags för skolmåltid blev jag stående mycket överraskad och förvånad. Eleverna fick skolmåltiderna serverade i korridorerna och åt med sina lärare/mentorer i sina ”hemklassrum”. Detta var något som jag aldrig varit med om tidigare. Som elev själv har det alltid varit naturligt att gå till en matsal för att äta. Jag blev genast negativ inställd till detta sätt att äta skolmåltid då jag ansåg det onaturligt, ohälsosamt och framförallt opedagogiskt att äta i klassrum istället för i en skolmatsal. För mig var det självklart att skolmåltiden måste ätas i ett annat rum än klassrummet där eleven har sin arbetsplats. När jag berättade om situationen för mina studiekamrater fick jag vilda protester och reaktioner. Det ansågs befängt att elever äter i sina klassrum. Först höll jag med, men samtidigt mindes jag tillbaka på min egen högstadietid där vi åt skolmåltider i en gemensam matsal och hur det ofta blev en tävling för att hinna undan långa köer och få maten fräsch. Var en gemensam matsal verkligen en bättre skolmåltidsmiljö än i ett klassrum?

Ju fler veckor som passerade, ju mer van blev jag av att se eleverna äta under dessa omständigheter. Men, det var först när jag hade ätit tillsammans med eleverna, både som ”ensam” lärare och med andra lärare, som jag såg fördelar med att äta i klassrummet. Denna tankeutveckling väckte min nyfikenhet och mycket frågor. Vilken skolmåltidsmiljö är egentligen bäst för eleverna? Framförallt, hur påverkas eleven av de båda skolmåltidsmiljöerna, klassrum kontra matsal, gällande lokal, ljudnivå, köbildning, regler, interaktion med andra elever och närvaro av skolmåltidspersonal och lärare?

Skolmåltiden är livsviktig. Utan skolmåltid får eleven svårare att koncentrera sig, blir orkeslös och kan därav inte ta till sig den kunskap som skolan erbjuder. Lika viktigt som maten är miljön kring skolmåltiden. Jacobson och Nordlund (1993) beskriver olika förslag i sin skrift *Skolmåltider* på hur miljön kring skolmåltider bör vara för att ge eleven möjlighet till avkoppling. Författarna tar bland annat upp vikten av att skolmåltider faktiskt serveras i en skolmatsal där miljön är god för både elever och lärare. De flesta skolor runt omkring i landet har matsal, vilket innebär att alla elever på skolan under kort tid på dagen ska samlas i en

gemensam sal för att äta. Detta innebär inte sällan ett mindre kaos. Långa köer, mat som tar slut, yngre elever som skräms av de äldre eleverna, hög ljudnivå och bord med ensamma elever. Dessutom är det svårt för personalen att se om eleverna äter tillräckligt eller far illa på något sätt. För att undvika många av ovanstående aspekter menar Jacobson och Nordlund (1993) att skolmatsalen bör ha avskärmningar, smidiga serveringsenheter och att både elever och lärare äter tillsammans i en social samvaro. Min uppfattning är dock ändå att matsalen inte alltid är en ideal skolmåltidsmiljö för eleverna. Vidare är min förhoppning att det måste finnas bättre sätt för att få en så bra fungerande skolmåltidsmiljö som möjligt som, om det går, kan gynna alla elever.

2. Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att se hur skolmåltidsmiljön i klassrum kontra matsal fungerar och hur den påverkar eleverna genom att ställa de olika miljöerna mot varandra för att finna vilken miljö som gynnar elever mest gällande följande aspekter; lokal, ljudnivå, köbildning, regler, interaktion med andra elever och närvaro av personal. Vidare är också ett delsyfte att i slutändan med öppna ögon se och påvisa alternativ till den så kallade traditionella matsalen.

Min huvudsakliga frågeställning är:

- Hur påverkas eleven av skolmåltidsmiljön gällande lokal, ljudnivå, köbildning, regler, interaktion med andra elever och närvaro av skolmåltidspersonal och lärare?

Andra frågeställningar är:

- Hur ska en ”god” skolmåltidsmiljö se ut och fungera?
- Hur ser de både fysiska miljöerna ut gällande lokal, möblering och inredning?
- Hur fungerar skolmåltidsmiljön i de båda skolorna?

2.1 Tidigare forskning

Då och då är ämnet skolmåltider under debatt där fokus ligger kring resurser, behov, maten och kulturen (Gullberg, 2004, s.11). Nuförtiden är även skolmåltider i ropet då berömda kockar i tv går ut i skolor för att vilja förbättra skolmaten. Gerhard Nordlund och Tommy Jacobson är två erfarna forskare kring skolmåltidsverksamheten, elevers matvanor kontra prestationer i skolan och skolmåltidens historia. De har tillsammans skrivit bland annat *Skolmåltider* (1993), *Skollunchen – igår, idag, imorgon* (1990) och *Högstadienkäten –*

Högstadiel elevernas måltidsvanor relaterat till hur de mår och känner sig i skolan, deras skolprestationer och sociala bakgrund (1997). I sin skrift *Skolmåltider* ger de konkreta förslag till hur skolmåltidsverksamheten i skolor kan förbättras efter att ha varit ute på skolor i landet och undersökt olika matsalar. Deras teorier är att skolmåltiden bör ge avkoppling och social samvaro för eleven och att eleven mår bäst av att äta i en skolmatsal där miljön anses vara både fysisk och psykisk god (Jacobson och Nordlund, 1993). Däremot kan jag inte finna någon forskning som behandlar skolmåltider i klassrum istället för matsal.

3. Teoretisk bakgrund: Skolmåltidsmiljö

Detta kapitel kommer att inledas med att skolmåltidens betydelse kortfattat tas upp innan skolmåltidsmiljö och dess definition behandlas. Vidare behandlas hur eleven påverkas av den fysiska, psykiska och sociala skolmåltidsmiljön och vad som anses vara en bra skolmåltidsmiljö för eleverna, samt vad skolverket respektive stadens riktlinjer har att säga om saken.

3.1 Hur viktig är skolmåltiden?

Under puberteten och högstadietiden växer ungdomar mycket och därför är energi- och näringsbehovet extra stort. Dagens första mål, frukosten, är väsentlig för att eleverna ska orka hänga med i undervisningen ända fram till skolmåltiden. Många elever slarvar med frukost på grund av tidsbrist eller att de inte har någon vuxen närvarande, medan andra utesluter frukosten helt. Det finns ett samband att de elever som inte äter frukost inte heller äter skolmåltid (Jacobson och Nordlund, 1993). Då vissa elever slarvat med frukosten blir skolmåltiden extra viktig. Skolmåltiden ska tillgodose eleven med ca 25-35 % av det dagliga behovet av energi och näringsämne (www.malmo.se) och eleverna ska erbjudas en omväxlande och näringsrik skolmåltid varje dag (Nordlund och Jacobson, 1997). Att de flesta elever har en viss attityd till skolmåltiderna är redan allmänt känt. Därför är det bra att alltid ha en välfylld salladsbar och hårt eller/och mjukt bröd så att alla elever kan äta något om skolmåltiden inte behagar. Skolmåltiden är ett viktigt inslag i skolan för eleverna, men det är inte ovanligt att elever hoppar över skolmåltiden vissa dagar. Det finns två primära syften med skolmåltiden; För det första ska den ge energi till eleverna till att klara hela skoldagen. För det andra ska måltiden ge "möjlighet till avkoppling och social samvaro" (Jacobson och Nordlund, 1993, s.51). Fokus i denna uppsats kommer att vara det sistnämnda, det vill säga den fysiska och psykiska skolmåltidsmiljön och dess påverkan hos eleverna.

3.2 Vad innefattar definitionen skolmåltidsmiljö?

Som tidigare nämnts är skolmåltidsmiljön minst lika viktig för eleven som självaste maten. ”En god skolmåltidsmiljö är en viktig förutsättning för att man ska uppleva det trivsamt och avkopplande att äta” (Jacobson och Nordlund, 1993, s.64). Skolmåltidsmiljö kan verka vara ett otydligt uttryck. Därav är det viktigt att förtydliga de aspekter som ingår i denna definition. Definitionen skolmåltidsmiljö innefattar både den fysiska och psykiska miljön. Med fysisk miljö menas lokal, inredning, belysning, möblering, sittplatser och bord. Med psykisk miljö menas det psykologiska och det sociala kring skolmåltiden för eleven, det vill säga hur eleven påverkas av lokalen, ljudnivå, köbildning, regler, interaktion med andra elever och närvaro av personal.

3.3 Fysisk skolmåltidsmiljö och dess påverkan hos eleven

Skolmåltiderna är en kommunal verksamhet, vilket resulterar i att det finns stora variationer mellan kommunerna gällande skolmåltidsverksamheten (Jacobson och Nordlund, 1993). Därför skiljer det mycket på den fysiska skolmåltidsmiljön på olika skolor. En viktig faktor för trivsel hos eleverna under skolmåltiderna är, enligt Jacobson och Nordlund (1993) att maten serveras och äts i en skolrestaurang/skolmatsal. Vidare förklarar de att när skolmåltiden serveras i en skolrestaurang innebär detta att ”maten serveras i en trivsam miljö med ändamålsenlig inredning och möblering” (s.67). Skolrestaurangen benämns också vidare som ”en för elever och personal god fysisk och psykisk miljö” (s.67). För att vidare tillgodose elevens behov till en trivsam och avkopplande fysisk skolmåltidsmiljö under skolmåltiden ska lärare och elever äta tillsammans och lokalen ska ha textiler som ska fungera som en ljuddämpande effekt. Gällande servering vid serveringsenheterna ska de fungera på ett smidigt sätt för att minska tid och eventuella köer (Halling m.fl., 1990, s.177).

3.4 Psykisk skolmåltidsmiljö och dess påverkan hos eleven

Genom att försöka att ge eleverna en positiv erfarenhet av skolmåltiderna påverkar lärare och övrig personal sannolikt deras attityder till deras matvanor (Jacobson och Nordlund, 1993). Men då räcker det inte bara med att ha en bra fysisk skolmåltidsmiljö, utan vikten ligger även på en bra psykisk och social skolmåltidsmiljö, vilket påverkar eleven i högsta grad. Undersökningar visar att många elever har matvanor i skolan som är oroväckande och att detta är nära relaterat till hur eleverna känner sig i skolan, deras hälsa, hur de fungerar och framförallt deras betyg (Nordlund och Jacobson, 1997). Nordlund och Jacobson (1997)

skriver i sin undersökning *Högstadienkäten* att de elever som äter sin skolmåltid varje dag har bättre betyg i skolan än de som inte äter skolmåltid varje dag. Skolmåltiden är alltså avgörande för hur eleven mår och känner sig i skolan tillika presterar i skolan.

Varför många elever äter för lite i skolan eller inget alls har många anledningar. Många elever behöver inte äta i skolmatsalen, utan väljer istället att gå till närliggande matställen. Om miljön kring skolmåltiden är stökig och bullrig blir det svårt för eleven att äta i lugn och ro. De elever som äter i en stökig miljö har oftare ont i magen, än de elever som äter i en lugn miljö (www.braskolmat.se). En trivsamt och lugn miljö, utan långa köer och höga ljudnivåer, bidrar till att eleverna trivs bättre under skolmåltiden, men även att alla äter tillsammans, både lärare och elever, i social samvaro (Nordlund och Nordlund, 1997).

Tiden för skolmåltiden påverkar också eleven. Hunger förändrar ungdomars beteende genom att de blir rastlösa och otåliga (Jacobson och Nordlund, 1993, s.33). Detta kan leda till stökighet både innan och under skolmåltiderna. Därför är det avgörande att skolmåltiden inte serveras för sent. Det är heller inte ovanligt att eleverna upplever tidsbrist i samband med skolmåltiderna, vilket leder till att eleven kan känna sig stressad och kasta i sig maten (Halling m.fl., 1990). Skolmåltiderna ska serveras efter klockan 11 varje dag och elever bör äta vid samma tidpunkt varje dag och sitta åtminstone 20 minuter vid matbordet (Jacobson och Nordlund, 1993). Många elever anser att skolmåltiden serveras för tidigt. Undersökningar visar att eleverna spenderar alltför kort tid vid matbordet (Nordlund och Jacobson, 1997).

Utöver ljudnivå och stök i matsalen kan utanförskap och mobbning påverka elevens vilja att överhuvudtaget besöka matsalen (www.slv.se). Under skolmåltider finns samvaro med andra elever vilket kan resultera i social påverkan hos elever såsom gruppträck. Ungdomar befinner sig i en ålder där de vill bli accepterade i grupp och det blir lätt att hamna i gruppträck. De kan därför, om de hamnat med kamrater som mobbar eller utsätter andra elever, känna tvång att delta för att de inte ska uteslutas ur sin kamratkrets, även om de egentligen anser att det är fel. Det är dock svårt att veta vad som kan tolkas som utsatthet och vad som bara är skoj, då definitionen på mobbing är svår: "I det dagliga sociala spelet mellan eleverna i skolan förekommer en hel del retande på ett lekfullt och relativt vänskapligt sätt. Sådana beteenden kan i de flesta fall inte klassas som mobbing" (Olweus i Thornberg, 2006, s.230). I en skolmatsal finns det stor risk för utsatthet, då många elever och klasser samlas i samma lokal vid ungefär samma tid varje dag. Där är också eleverna relativt fria att sitta vart de vill och

med vem de vill. I denna situation kan många elever som inte tillhör någon grupp känna sig ängsliga och oroliga. Matsalen och matsituationen kan därför bli en plats relaterat med negativa känslor hos eleven. Detta kan leda till psykosomatisk påverkan hos eleven såsom stress, stökighet, oro, trötthet, ont i mage och huvud. Skolmåltiderna bör bidra till att positivt påverka elevens sociala utveckling och därför är det viktigt att eleven äter tillsammans med andra elever och med lärare som kan hålla uppsikt och ordning (Nordlund och Jacobson, 1997).

3.5 Vad säger skolverket om skolmåltidsmiljö?

Skollagen är den lag som reglerar skolväsendet i Sverige och den är mycket välskriven och utförlig. Lagen behandlar bland annat krav på utbildning, skolformer och utbildningens organisation (Jacobson och Nordlund, 1993). Därför borde lagen även behandla skolmåltidsmiljö och svara på frågor som: Hur ska skolmåltidsverksamheten fungera? Måste alla skolor ha matsal? Om inte, hur ska då den skolmåltidsverksamheten fungera? Skolverket svarade: ”I skollagens 4 kapitel §4a framgår att eleverna skall tillhandahållas kostnadsfri skollunch i grundskolan. Skolans fysiska utformning är inte reglerade i skollagen hur de ska se ut. Det som står är att det ska finnas lokaler som är lämpliga för den undervisning som ska bedrivas. Kommunen eller andra myndigheter kan ha tillsyn över livsmedelshanteringen eller eventuella säkerhetsfrågor gällande lokaler och livsmedelsutrymmen.” Alltså finns det inga direkta bestämmelser i skollagen på hur skolmåltidsmiljön bör se ut. Borde det inte finnas riktlinjer i skollagen? Skolverket hänvisar vidare till kommunen och stadens gemensamma riktlinjer för bestämmelser gällande skolmåltidsmiljön.

3.6 Vad säger stadens gemensamma riktlinjer för skolmåltider?

De övergripande målen för skolmåltid i staden är tydliga ”skollunchen skall vara ett naturligt inslag i elevernas och personalens skoldag och skall serveras i en trevlig miljö.” Här är det otydligt vad som egentligen menas med en trevlig miljö. Vidare läsning visar dock på att den trevliga miljön underförstått är en matsal; ”skolrestaurangen skall förmedla matglädje, och den skall ge eleverna möjlighet till avkoppling och social samvaro” (www.malmo.se). Det står dock inte att läsa i stadens gemensamma riktlinjer att skolmåltider kan serveras någon annanstans än i matsal. Vidare står att läsa att den enskilda skolan ansvarar för att antalet ätande överensstämmer med antal sittplatser i lokalen. Skolan ansvarar även för inredningen i lokalen då möbler och gardiner ska bytas ut vid behov (www.malmo.se). Då det inte står något om skolmåltider i klassrum, finns alltså inga bestämmelser om vad som gäller eller hur

denna skolmåltidsverksamhet bör se ut eller fungera. Det enda som finns att läsa om skolmåltider i klassrum står på Livsmedelsverkets hemsida: ”Om eleverna äter i klassrummet är det viktigt att tänka på hygienrutiner vid måltider, till exempel att borden torkas av både före och efter måltiden med utrustning som är avsedd för det” (www.slv.se).

3.7 Mina teoretiska utgångspunkter

I min uppsats kommer jag att utgå från Jacobson och Nordlunds (1993; 1997) ovanstående teorier kring skolmåltidsverksamheten och hur de anser en god skolmåltidsmiljö vara. Deras teorier är bland annat att skolmåltider bör serveras i en skolmatsal, där elever och lärare äter tillsammans och får en god fysisk och psykisk miljö. En annan teori är att skolmåltiden bör vara avkopplande för eleven och bidra till social samvaro. Genom att utgå från Jacobson och Nordlunds teorier vill jag ifrågasätta och jämföra deras teorier med mina egna undersökningar om hur eleven påverkas i sin skolmåltidsmiljö.

4. Metodbeskrivning

I detta kapitel kommer mina metodval att beskrivas och hur de genomförts för att läsaren ska kunna följa min arbetsgång och mina tankesätt. Jag kommer även att diskutera alternativa metoder som skulle kunna användas och kritiskt granska de valda metoderna.

4.1 Metodval

Jag har använt mig av kvalitativa metoder eftersom jag anser att dessa mest gynnande mitt syfte och mina frågeställningar.

4.1.1 Observationer

Jag valde att börja med en ostrukturerad observation som första metod i min studie. Detta för att få ett bra underlag för intervjuer utefter vad mina observationer visade (Johansson och Svedner, 2001, s.27). Då jag inte utfört intervjuer innan visste jag alltså ingenting om elevernas egna tankar och uppfattningar kring skolmåltidsmiljön. Jag övervägde först en strukturerad observation med ett förbestämt schema att följa och kryssa i, men blev då rädd för att missa många aspekter och få för många avvikelser i slutändan. Så för att få ut så mycket som möjligt av min observation och för att göra den så inriktad, tydlig och så nära mitt syfte som möjligt hade jag ett observationsprotokoll att följa. Jag inriktade mig på lokal,

möblering, ljudnivå, köbildning, interaktion med andra elever, skolmåltidspersonal och närvaro av lärare (se bilaga 1).

Detta arbete är inte ett större forskningsprojekt och har därför begränsning. Många avvikelser kunde ha undvikits om jag spridde mina observationer runt i olika klassrum, i olika klasser och i olika matsalar. Men detta arbete ska väcka tankar och frågor, inte besvara allt. Det är jag som har gjort observationerna utifrån mina ögon och jag vet att skolmåltidsmiljö i klassrummet inte fungerar på samma sätt i alla klasser på skolan, men jag valde att befinna mig i en klass eftersom jag ansåg att jag då skulle få en fördjupad syn på en och samma elever och lärare.

Gällande mina observationer i matsal är jag medveten om att det finns stora skillnader mellan olika matsalar. Visst finns det matsalar där allt fungerar utan problem och där varken långa köer, hög ljudnivå eller mobbing existerar. Jag hör ofta kommentarer som: ”Men på vår skola fungerar det jättebra.” Men jag vet också att det finns högstadieskolor med stora, opersonliga matsalar där elever trängs i långa köer och lärare inte finns inom räckhåll. Jag valde jag att observera en jämlik skola till Rosendalsskolan där skolmåltidsmiljön inte var av den sämre. Observera att alla namn på skolor, lärare och elever är fingerade.

4.1.2 Intervjuer

Jag genomförde sammanlagt sex intervjuer, tre elevintervjuer och tre lärarintervjuer. Utöver mina intervjuer har jag fört samtal med två skolmåltidspersonal. Innan jag utförde mina elevintervjuer på den praktikskolan jag har insåg jag svårigheterna i detta. Eleverna känner mig väl och det kan hända att intervjuerna blir personliga då eleverna vill visa sig duktiga inför mig och eventuellt vilja behaga mig med ”rätta” svar. Därav övervägde jag först anonyma enkätsvar, men insåg snart att detta inte skulle ge mig det som jag hoppades. En intervju skulle kunna ge mig mer material att arbeta med än en enkät. En intervju kan avslöja mycket mer än bara svar, den kan också avslöja kroppsspråk eller olika slags respons (Bell, 1999, s.119).

Till elevintervjuerna har jag använt mig av en strukturerad intervju, det vill säga ”en som bygger på fasta frågor som ställs till alla deltagare” (Johansson och Svedner, 2001, s.24), medan jag till lärarna har använt mig av en ostrukturerad intervju det vill säga en intervju som varierar då den används till olika personer med friare formulerade frågor (Johansson och

Svedner, 2001, s.24). Till eleverna hade jag fasta frågor med följdfrågor (se bilaga 3) men till lärarna hade frågor anpassade efter deras roll som lärare och därmed också olika följdfrågor (se ett exempel bilaga 2). Jag ansåg att det var lättare att göra en strukturerad intervju till eleverna då det blir lättare att prata, men naturligtvis fick de även prata fritt kring ämnet om de ville. Eftersom en pojke var mycket sparsam med att prata kändes den strukturerade intervjun som en trygghet för oss båda.

4.2 Etik

De människor som deltar i undersökningar för examensarbetet måste veta arbetets syfte och ge sitt samtycke (Johansson och Svedner, 2001, s.21). Redan när jag bestämde mitt ämne några månader innan terminens början, diskuterade jag ämnet med min handledare på Rosendalsskolan. Hon blev då väl förberedd på att jag senare på höstterminen skulle komma och utföra observationer i hennes klass och göra lärare- och elevintervjuer. Då höstterminen startade kontaktade jag Rosendalsskolans rektor, Blåvingeskolans rektor och en lärare på Blåvingeskolan och fick klartecken att komma och besöka skolorna. Innan jag började observera Rosendalsskolans skolmåltidsmiljö talade jag om för klassen varför jag var där eftersom det blev svårt för mig att vara anonym bland 23 elever. Jag berättade för klassen om vad mitt arbete handlade om och vad en observation innebär. De elever som valdes att intervjuas fick med sig brev hem till sina föräldrar för godkännande (se bilaga 4). På Blåvingeskolan talade jag inte om för eleverna innan varför jag var där eftersom det handlade om ca 400 elever. Men nyfikenheten var stor och varje gång en elev eller lärare kom fram till mig och frågade vad jag gjorde där, berättade jag naturligtvis om mitt arbete.

4.3 Urval

4.3.1 Varför Blåvingeskolan och Rosendalsskolan?

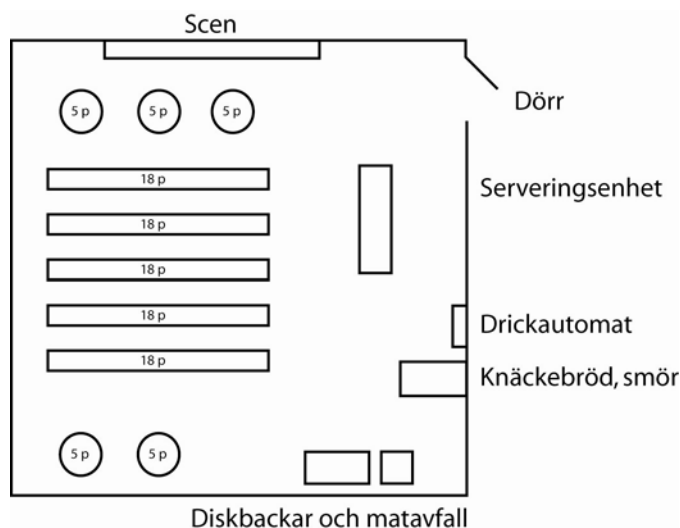
Jag valde att undersöka Rosendalsskolan för att eleverna äter i sina klassrum och för att denna miljö verkade fungera bra på den skolan. Eftersom jag gör en jämförande studie ville jag besöka en skola som var likvärdig Rosendalsskolan, det vill säga en mångkulturell F-9 skola med ett ungefärligt samma antal elever, men med matsal istället. Jag sökte efter en skola med matsal i samma område och blev först nekad en skolan innan Blåvingeskolan tog emot mig med öppna armar. Därför valde jag att undersöka Blåvingeskolan och Rosendalsskolan.

4.3.2 Hur ser de båda fysiska skolmåltidslokalerna ut?

Som tidigare nämnt skriver Jacobson och Nordlund (1993, s.67) att den fysiska miljön är viktig och därför bör maten alltid serveras i en skolrestaurang där de anser att både den fysiska och psykiska miljön är god. Jacobson och Nordlund förutsätter alltså att miljön i en skolrestaurang är god. Betoningen ligger snarare på att skolmåltiderna ska serveras i en egen lokal i pedagogiskt syfte, så att måltidsmiljön och arbetsmiljön inte kolliderar.

Blåvingeskolan

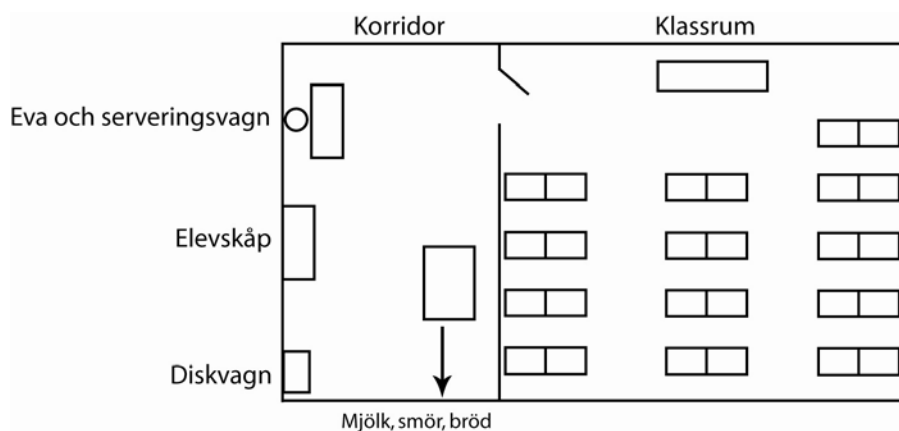
Matsalar på skolor har ofta något högre i tak än vanliga samlingsrum då lokalen med fördel även kan nyttjas som teater- eller samlingslokal kvällstid (Halling m.fl., 1990, s.67). Detta är situationen på Blåvingeskolan, där matsalen även används som aula. Golvet går i en blå nyans och väggarna är gulbeiga. Framför scenen hänger tjocka guldbruna draperier och täckande över de stora fönstren längst en långsida hänger långa mörkröda gardiner. I taket hänger åtta lampor och riktade mot scenen lyser fyra spottar. Det är en lagom stor lokal och färgerna gör det ganska behagligt. Matsalen har fem runda bord med fem stolar kring borden. Däremellan står det fem avlånga bord med sammanlagt 18 platser på varje bord. Sammanlagt finns alltså ca 115 plaster. Det finns inga avskärmningar, borden är placerade mitt i den stora salen. Stolarna är hårda och borden är stora och eleverna behöver inte trängas med en massa brickor.

Rosendalsskolan

Klassrummet på Rosendalsskolan är av traditionell storlek och ganska färglöst. Förutom beige väggar och beige gardiner finns en grön fondvägg längst bak i klassrummet. Framme vid katedern finns vita whiteboard tavlor och längst en långsida stora fönster och en del blommor längst med fönsterbrädorna. I taket hänger sex lampor som utger ett ganska behagligt ljus. I

klassrummet står 26 bänkar, vilka står ihop två och två. Klassrummets bänkar och stolar är placerade riktade mot katedern framme vid vita tavlan. Stort glasfönster vetter ut mot korridoren där skolmåltidsserveringen sker varje dag.

4.3.3 Observationer och intervjuer

Min studie är inriktad på högstadiet och därför ville jag observera en högstadieklass på Rosendalsskolan. Min handledare föreslog sin egen årskurs 9 och därför observerade jag denna årskurs 9 under två skolmåltider. Det var ett medvetet val från min sida att bara observera en klass, eftersom jag då kunde fördjupa mig i elevernas beteende under två dagar istället för en dag. Därefter observerade jag matsalen på Blåvingeskolan under en dag. Jag satt i skolmatsalen under dess öppettider och följde mitt observationsprotokoll. Naturligtvis har jag, under mina observationer, passat på att tala med skolmåltidspersonal, lärare och elever som varit nyfikna på mitt arbete.

Efter mina observationer följde lärarintervjuerna. Jag började med att intervjua min handledare på Rosendalsskolan, vilket var ett val som föll sig naturligt eftersom det var hennes klass som jag hade observerat. Min handledare kände en lärare på Blåvingeskolan som jag kontaktade och hon ställde sedan upp på en intervju. Denna lärare kände sedan en annan lärare på Blåvingeskolan som också senare ställde upp på en intervju.

Efter mina observationer och lärarintervjuer intervjuade jag tre elever i den årskurs 9 som jag innan observerat på Rosendalsskolan. Fyra elever tillfrågades och det blev ett bortfall. Jag valde att göra intervjuer med elever som nu äter i klassrum, men som tidigare har ätit i matsal på andra skolor. Detta för att jag visste att de hade varit med om både skolmåltidsmiljöer och även att de kunde representera ett bättre omfång på matsalar. Därav vet jag att det inte finns några elevrepresentanter för just Blåvingeskolans matsal, men detta är ett medvetet val från

min sida. Först och främst för att jag vill lyfta Rosendalsskolans skolmåltidsmiljö då det inte varit undersökt innan, dels för att jag vet att Blåvingeskolans matsal inte kan representera alla Sveriges skolmatsalar.

4.4 Genomförande

Innan mina observationer och intervjuer var både rektorer och lärare väl medvetna om mina besök. Även skolmåltidspersonalen på respektive skola var förstådda om mina besök. Jag valde att först utföra observationer i en årskurs 9 på Rosendalsskolan där eleverna äter i klassrummen. Mina observationer utfördes klockan 11.45-12.45 båda dagarna. Därefter utförde jag observationer i Blåvingeskolans matsal under dess öppettider klockan 10.30-12.30. Jag hade vid mina observationer med mig ett observationsprotokoll (se bilaga 1). Då jag observerade valde jag att föra löpande dagboksanteckningar jämsides med observationsprotokollet. Efter mina observationer på respektive skola valde jag att göra mina tre lärarintervjuer. Jag intervjuade min handledare på Rosendalsskolan och två lärare på Blåvingeskolan. Alla lärarintervjuer utfördes under skoldagens timmar och tog ungefär 30 minuter vardera. Jag avslutade sedan med tre elevintervjuer i årskurs 9 på Rosendalsskolan. För att inte be eleverna att ta sin lediga tid efter skolan och för att ha gott om tid valde jag att utföra elevintervjuerna på matrasten under tre dagar. Elevintervjuerna tog ungefär 15-20 minuter vardera. Till både lärar- och elevintervjuerna hade jag med mig väl förberedda intervjufrågor (se bilaga 2 och 3). Under mina intervjuer hade jag med mig en diktafon med lärarnas och elevernas samtycke.

4.5 Reliabilitet

Reliabilitet handlar om trovärdighet i resultaten, det vill säga om resultaten hade blivit de samma om undersökningarna hade gjorts igen vid ett annat tillfälle (Dimenäs, 2007, s.164). Gällande mina observationer är reliabiliteten säkerligen relativt låg. Det kan mycket väl tänkas att mina resultat beror mycket på just den klassen som jag koncentrerat mig på eller vad för mat som serverades just den dagen. Då jag observerat klassrummet vid ett flertal mer tillfällen än matsal, är kontentan av detta att om fler observationer gjorts i matsal hade jag förmodligen fått en djupare inblick i denna skolmåltidsmiljö. Men då jag hade utfört en dag med observationer på Blåvingeskolan tyckte jag att jag hade fått svar på det jag ville undersöka utifrån mitt syfte och frågeställningar.

Reliabiliteten kring intervjuerna anser jag är relativt högre, då både lärare och elever fått veta långt innan vad min studie handlar om och haft tid att tänka igenom hur de tycker att skolmåltiderna i klassrummet kontra matsal fungerar. Deras intervjusvar hade säkerligen sett någorlunda samma ut om de hade fått samma frågor igen.

4.6 Validitet

Validitet innebär om mina undersökningsmetoder ger en sann bild och ett rätt resultat till mitt syfte och mina frågeställningar (Johansson och Svedner, 2001, s.72). Det går inte att generalisera hur en skolmåltidsmiljö i varken matsal eller klassrum ser ut eller fungerar. Jag är mycket medveten om att skolmåltidsverksamheten fungerar olika på olika skolor. Därför vet jag att om samma undersökning hade gjorts på andra skolor hade förmodligen inte exakt samma resultat bildats även om samma syfte och frågeställningar använts.

4.7 Analys och tolkning

Efter varje dag som jag utförde fältstudier gjorde jag noggranna bearbetningar redan senare samma dag. Jag bearbetade observationerna genom att ordagrant skriva ner mina slarviga dagboksanteckningar och organisera de efter observationsprotokollet. Intervjuerna spelades in med diktafon och skrevs sedan ordagrant av.

När det gäller att bearbeta kvalitativa undersökningar är ambitionen ”att försöka förstå och analysera helheter” (Patel och Davidson, 1991, s.99). Efter att ha skrivit av både observationer och intervjuer hade jag ett omfattande textmaterial. För att analysera och tolka mina observationer och intervjuer började jag först med att läsa igenom mitt material ett flertal gånger. I mina observationsprotokoll syntes ett upprepande mönster hos eleverna, lärarna och i atmosfären under skolmåltid som bearbetades genom att markera de relevanta upptäckterna. Under mina läsningar och markeringar förde jag anteckningar vid sida om med egna reflektioner som jag senare använde mig av i analysen.

Även intervjuerna lästes ett flertal gånger och bearbetades genom att markera vissa mönster som framförallt uppstod under elevintervjuerna. Jag sållade mitt material genom att markera de elev- och lärarsvar som kunde hjälpa mig i min senare analys för att besvara min huvudsakliga frågeställning.

5. Resultatanalys

Följande kapitel kommer att beskriva de båda skolornas skolmåltidsverksamhet samt ge en beskrivning av mina resultat som utgår från min frågeställning om hur eleven påverkas av skolmåltidsmiljöns följande aspekter:

- Lokal och möblering
- Ljudnivå
- Köbildning
- Tid och andra regler
- Interaktion med andra elever
- Skolmåltidspersonal
- Närvaro av lärare

5.1 Om Blåvingeskolans skolmåltidsverksamhet

Innan denna termin har skolan haft skolmåltider i klassrum. Maj, en lärare i årskurs 6-9 berättar;

”Arbetsbördan för lärarna blev för stor. Lärarna hade då ansvar med att hämta vagnar, servera och packa ihop vagnar. Serveringsvagnar kom upp till korridoren och läraren fick utse elever som skulle ta hand om detta. Maten stod i vagnar ute i korridoren länge innan servering och det kunde hända att andra elever gick förbi och lyfte på locken och pillade på maten. Kändes inte hygieniskt.”

Det har alltså inte fungerat att ha serveringsvagnar till klassrummen på Blåvingeskolan. Det tycks både elever och lärare vara överens om. Däremot är de överens om att det blev lugnare. En flicka berättar: ”Det var lugnare att äta i klassrummet, men maten stod utanför klassrummet för länge och blev äcklig.” På Blåvingeskolan äter eleverna istället nuförtiden i den gemensamma matsalen. På skolan finns det två lärare som arbetar med schema och det är de som bestämmer och organiserar vilken lärare som äter med vilken klass varje dag. Det är oftast en lärare som haft lektionen innan skolmåltid som äter tillsammans med samma klass.

5.2 Om Rosendalsskolans skolmåltidsverksamhet

Rosendalsskolans elever äter i deras hemklassrum. På skolan bestämmer arbetslagen vem som äter med de olika klasserna, oftast gör mentorerna det. Men så har det inte alltid varit. Innan 1998, då skolan byggdes om, var det en F-6 skola. Stefan, skolans vaktmästare berättar;

”Innan ombyggnaden fanns det en matsal i källaren. Det var en liten matsal eftersom det var så få elever på skolan, så det var lugnt. Innan införingen av matsservering till klassrummen var det mycket prat, men det var ingen som visste hur det fungerade”. Anette, högstadielärare på Rosendalsskolan, var med i projektgruppen inför ombyggnaden av skolan. Hon var en av de lärarna som inte ville införa matsal. Hon minns matsalen på sin tidigare skola;

”Elever smet ifrån lunchen, de åt ingenting, det var en stor och stökig matsal där man hade olika mattider och matvakter. Ungarna fick stå i kö utanför matsalen och köerna var stökiga. Och det hände mycket i matsalen, mycket mobbing. När vi var och tittade på olika skolor så kom diskussionen upp om matsal. Många av skolorna som vi var och tittade på hade ingen matsal utan de åt i klassrummen. Vi fick reda på att fördelen med att äta i klassrummen är att det blir mycket lugnare. Man har mycket bättre koll på vilka elever som äter inte äter. Det var väl de stora punkterna som vi hade när vi tog detta beslutet”.

Till skillnad från Blåvingeskolan fungerar serveringsvagnar till klassrummen bra på Rosendalsskolan. Men varför är det så? Detta kommer att undersökas utifrån valda aspekter i senare kapitel.

5.3 Hur påverkas eleven av de båda skolmåltidsmiljöerna?

I kapitlet innan har de båda skolornas fysiska skolmåltidsmiljö beskrivits med hjälp av skisser och observationsanteckningar. Men vad tycker då eleverna om matsalen och klassrummets skolmåltidsmiljö? Hur påverkas de av den fysiska miljön; lokal och möblering och den psykiska miljön; ljudnivå, köbildning, regler och närvaro av personal? Följande kapitel kommer därför att handla om påverkan hos eleven, i matsalen och klassrummet, utefter mina observationer jämsides med lärar- och elevintervjuer.

5.3.1 Lokal och möblering

Som tidigare diskuterat finns det bestämmelser om hur en skolmåltidslokal ska se ut, men då förutsätts att lokalen är en funktionell matsal. Att eleven påverkas av sin skolmåltidsmiljö diskuterar Jacobson och Nordlund (1997, s.9), de skriver ”situationen i skolrestaurangen påverkar sannolikt elevernas vilja att dels besöka matsalen överhuvudtaget, dels att äta en fullvärdig lunch”.

I Blåvingeskolans matsal är stolarna och borden ändamålsanpassade vilket bidrar till en bra fysisk skolmåltidsmiljö. En flicka i årskurs 9 som nu äter i klassrum saknar stolarna och borden i sin tidigare matsal: ”I matsalen sitter man mer rakt i ryggen och så är det högre bord.” Sofia, högstadielärare på Blåvingeskolan, tycker om matsalen:

”Jag tycker att det är bra att äta i matsalen. Då blir det inga problem att transportera matvagnar, matosen stannar där, eleverna torkar ordentligt efter sig. Det är bra för eleverna att komma bort från sina klassrum ibland och blanda sig med lite andra klasser också. Jag tror att det är socialt trevligt för eleverna att äta i matsal.”

På Rosendalsskolan har eleverna arbetstid fram till klockan 12 och därefter ska arbetslokalen bli till måltidslokal. Det är en förutsättning med en trivsamt miljö i klassrummet för att eleven ska kunna arbeta koncentrerat och effektivt i skolan. Men hur blir det när arbetsklimatet blandas med måltidsklimatet? Går dessa två klimat att kombinera utan att det påverkar elevernas koncentration vid arbete eller avkoppling vid skolmåltider? Måltidslokalen på Rosendalsskolan är inte ändamålsenlig eftersom den även fungerar som en arbetslokal. Kan då eleverna skilja mellan arbetsmiljö och måltidsmiljö? Blir skolmåltiden en avkoppling eller bara något som ingår i arbetet på skolan? En flicka säger; ”Det är ändå rätt skönt att slippa gå till en matsal. Allt är här. Det är ju samma med lektioner, alla lektioner är nästan där. På min förra skola hade vi ingen lektion i samma klassrum.” En annan flicka säger; ”Jag tycker att det är bättre än matsal. Det är jobbigt med matsal, högljutt, maten tar slut och stressigt när andra ska in i matsalen.”

Blåvingeskolans matsal känns rymlig, men det går inte undgå det faktum att det vid flera tillfällen finns elever som står med sin tallrik och letar efter någon plats att sitta. Denna situation uppstår inte på Rosendalsskolan där alla har sina platser, vilket är en fördel. Däremot kan det diskuteras om klassrummet uppfyller de mått som en skolmatsal bör ha gällande stolar och bord. Både stolar och bord är låga vilket inte passar alla växande elever. Huruvida eleverna får ”ett avbrott och en stunds avkoppling från det övriga skolarbetet” (Nordlund och Jacobson, 1996, s.33) i klassrummet tycks eleverna vara överens om att de får, även om detta vidare kan ifrågasättas. Detta är ytterligare en nackdel med skolmåltider i klassrummet, att eleverna emellanåt skulle behöva byta miljö.

5.3.2 Ljudnivå

På sidan www.braskolmat.se kan man läsa veckans fråga om ljudnivå i matsal: ”Hälften av eleverna i grundskolan upplever att ljudnivån är hög i skolrestaurangen. De som äter i buller har oftare ont i magen och svårare att höra sina bordskamrater. Hur är det på din skola?” Varav 71 % svarat: ”Ja, i min skolrestaurang är det bullrigt”. Ljudnivån i skolmatsalar är ofta ett problem. På frågan vad det är som gör att man får matro när man äter svarade en pojke i årskurs 9: ”Tystnad.”

Som tidigare nämnt är Blåvingeskolans matsal även en aula med högt i tak där akustiken är anpassad för att nå ut till alla i salen (Halling m.fl., 1990). Detta påverkar ljudnivån under skolmåltiderna negativt. Under mina timmar som observatör i Blåvingeskolans matsal går det inte att undgå ljudnivån. Till en början då de minsta barnen äter är ljudnivån hanterbar, men då de minsta barnen börjar bli färdiga och äldre barn kommer in ökar ljudnivån drastiskt. Det kan beskrivas lite som att sitta instängd i en hönsgård. Elever som ätit klart har spring i benen och börjar bli nyfikna på allt runtomkring. En pojke tappar sin tallrik precis vid slänghinken och brunfärgat ris kastas ut på golvet. En annan pojke tappar sitt glas och några busiga pojkar stökar runt vid drickautomaterna där de blandar mjölk och vatten i samma glas. Vid 11.20-tiden upplever jag stämningen i matsalen som nästintill kaotiskt av alla elever, lärare och ljud. Det känns som elever nästan går på varandra. Vissa går in i matsalen, vissa går ut ur matsalen, det hämtas mat, det slängs mat, det hämtas dricka, knäckebröd, det flyttas stolar och överallt överröstar människor varandra. Ljudnivån ökar successivt hela tiden. Att eleverna ska finna det trivsamt och avkopplande att äta i denna miljö känns väldigt långt borta. Om ljudnivån i matsal minns en flicka i årskurs 9: ”Det var olika, men ibland var det riktigt jobbigt, man behövde nästan skrika.” En lärare från en hörselklass på Blåvingeskolan pratar med mig om ljudnivån: ”Jag har velat ändra matsalen länge. Taket är högt och lokalen är byggd som en aula där det ska vara klang. I en matsal ska taket vara lågt så ljudnivån minskar.” Två lärare på Blåvingeskolan som jag intervjuat tyckte båda att ljudnivån är för hög i matsalen och tyckte att det var bättre ljudnivå när de hade skolmåltider i klassrummen. Maj berättar: ”Det blev lite lugnare i klassrum eftersom det blev mindre elever som åt tillsammans.”

På Rosendalsskolan blir det inte någon hög ljudnivå vare sig i korridoren eller i klassrummet under skolmåltiderna. Det florerar en lagom pratig miljö. Ingen höjer rösten och ingen pratar långt över bänkarna. De flesta pratar med den personen som sitter intill dem. Men här finns det naturligtvis undantag. Anette berättar: ”Det är lite olika beroende på vilken klass man har.

Jag tycker att det fungerar bra. Men det klart att det alltid finns saker man kan förbättra. Men framförallt, det är en lugn miljö.” Under mina observationer blir en pojke klar väldigt tidigt med sin skolmåltid och går sedan kringirrandes i klassrummet, men ingen tycks störas av detta. Då klockan blir 12.15 och de flesta börjar skruva på sig ökar ljudnivån något även om den fortfarande är relativt lugn. Efter 12.15 börjar fler och fler elever att gå ut från klassrummet och det är mycket lugnt och behagligt för de elever som fortsätter i lugn och ro att äta sin skolmåltid.

Det framgår alltså tydligt, både från mina observationer och intervjuer med elever och lärare att ljudnivån är för hög i matsalen. Detta är ett problem som säkert de flesta skolor måste se över. Jag var nästintill döv då jag gick ut från matsalen efter mina observationer. Kanske skulle det vara en bra idé att alla huvudansvariga på skolor skulle sitta i skolans matsal under dess öppettider, för att själva uppleva ljudnivån och sedan ta ställning om vad som bör göras? För att minska ljudnivån och öka trivseln i en matsal kan, som tidigare nämnt, avskärmningar och draperier sättas upp. Det är ett faktum att ljudnivån på Rosendalsskolan var mycket lägre än Blåvingeskolans matsal och att det frambringade till en mer behaglig skolmåltid. I klassrummet fick eleverna i lugn och ro äta sin skolmåltid utan stök och hög ljudnivå runt omkring. I denna aspekt har klassrummet en stor fördel.

5.3.3 Köbildning

Ett vanligt problem vid skolmåltiderna är att det lätt blir köbildning. Vid köbildning skapas lätt konflikter, stress och otålighet. Även i skönlitteratur kan vi läsa om hur karaktärer upplever köer i matsalen, vilket kan reflektera hur många elever kanske upplever situationen: ”Den stora röriga matsalen väntade med långa köer. På högstadiet hade man avskaffat matvärdar, istället stod man i kö och trampade varandra på hälar. De stora killarna smet förbi i kön, trängde sig före småttingarna i sjuan. När kön ringlade sig ut i ljushallen var det många som gick till kiosken istället.”¹

Eleverna på Rosendalsskolan minns köerna i sina tidigare matsalar. En flicka säger ”Alltså ibland var köerna så långa att det tog en kvart innan man kom fram till maten”. På grund av risk för köbildning är det viktigt att det finns organiserade måltidscheman och servering som gör att matkön får ett bra flöde. Även om Blåvingeskolans har mer ett 20-tal klasser som äter

¹ Nilsson, Johanna. *Hon går genom tavlan, ut ur bilden*, s. 250

mellan 11.00 och 12.00 så är köbildningen häpnadsväckande liten. Blåvingeskolans klasser är relativt små och vid serveringsenheten delar sig kön på två håll, vänster och höger. Detta gör att kön får ett ganska smidigt flyt. Under mina två timmar i Blåvingeskolans matsal uppstår lång kö endast vid ett tillfälle.

På Rosendalsskolan finns ingen risk för långa köer. Längst klassrummets långvägg som vetter ut mot korridoren är det glasfönster, vilket gör att den undervisande läraren har koll på när skolmåltidspersonalen är klar med förberedelserna innan servering. När klockan slår 12 kan man tro att det blir rusning mot maten men sådana är inte reglerna. De elever som har haft lektion i klassrummet går ut och lämnar sina böcker i sina skåp och de elever som har haft lektion någon annanstans kommer mot klassrummet. När eleverna sitter ner på sina bestämda platser stämmer läraren av att alla i klassen är samlade. När allt är i sin ordning skickar lärarna till de båda årskurs 9 ut fem elever åt gången. Köbildning på Rosendalsskolan bildas därför sparsamt i omgångar. Under mina observationer blir det som mest tio elever i kö samtidigt.

Även om köbildning inte är något större problem varken på Blåvingeskolan eller Rosendalsskolan så bör man vara medveten om att så inte alltid är fallet. Eleven gynnas av sparsamma köbildningar då de får maten fortare och slipper bli otåliga och stressade.

5.3.4 Vad spelar tiden och andra regler för någon roll?

Liksom lokalen som skolmåltiderna serveras i är även tiden för måltiderna en viktig faktor som påverkar eleverna. Skolmåltiden kan för många lärare och elever bli en tidspressad situation som leder till stress. Stressituationer kan uppstå då eleven är hungrig, har schemalagd kort lunch, platsbrist eller för många elever som ska äta samtidigt (Halling m.fl., 1990, s.177). Som tidigare nämnt ska skolmåltiderna serveras på en bestämd tid varje dag och eleverna bör sitta minst 20 minuter vid matbordet (Jacobson och Nordlund, 1993, s.55). Tiden, tillsammans med andra regler skall ge eleven positiva erfarenheter av skolmåltiderna (ibid, 1993, s.32).

På Blåvingeskolan har eleverna ungefär samma tid för skolmåltid varje dag och de måste gå in i matsalen klassvis när matrasten börjar. I matsalen får de sitta på valfria platser och gå ifrån när de är färdiga, men de behöver inte äta om de inte vill. Sofia, högstadielärare på Blåvingeskolan berättar: ”De får hoppa över lunchen [...] och man ska följa vanligt hyfs, ha

bordsskick och sköta sig ordentligt. Bryter man mot reglerna får man inte äta i matsalen under en viss tid utan istället äta i annan lokal med en lärare.”

De flesta elever vet vad för regler som gäller i klassrummet och i matsalen. Men vad händer när klassrummet är platsen där eleven både arbetar och äter? ”I klassrummet finns normer för vad man får göra och inte göra, hur och när man får prata, hur man ska sitta, hur man påkallar lärarens uppmärksamhet, hur man integrerar med andra klasskamrater” (Thornberg, 2006, s.28). Kan eleverna anpassa sig för olika regler, när arbetsklassrummet plötsligt blir till måltidsrum? Då jag frågar eleverna jag intervjuar om regler under skolmåltiderna i klassrummet är de alla överens om att de blivit informerade om dessa vid terminsstart. Anette, lärare på Rosendalsskolan berättar: ”De ska ha normalt beteende. De ska inte sitta och skrika. Så som det ska vara i en restaurang skulle jag vilja säga”. En regel Anette har i sin klass är också att eleverna måste sitta i klassrummet tills klockan 12.15. Eleverna sitter oftast inte och äter prick klockan 12 eftersom de då är ute i korridoren och hämtar mat, vilket gör att tiden för varje individuell elev blir olika. Vad tycker eleverna själva om tiden? Eleverna är överens om att en kvart räcker för att hinna äta i lugn och ro innan andra elever reser sig, men en pojke i årskurs 9 håller inte med utan tycker att en kvart att sitta inne är för länge: ”Ibland tycker man inte om maten och då vill man gå och köpa något istället.” En annan viktig regel som Anette har i sin klass på Rosendalsskolan är att alla måste äta någonting och på frågan om eleven kan hoppa över en skolmåltid svarar hon: ”Jag kan inte garantera att det inte händer. Man kan bli lurad ibland, men mycket tveksamt.”

Både Blåvingsskolan och Rosendalsskolan har fasta tider då eleverna äter inom samma tid varje dag. Eleverna på Rosendalsskolan måste äta varje dag och stanna inne i klassrummet en kvart till skillnad på Blåvingsskolans elever som inte behöver äta överhuvudtaget. Det kan vara svårt för läraren i den stora matsalen att upptäcka elever som bryter mot regler, vilket syns väldigt tydligt i det lilla klassrummet.

5.3.5 Interaktion med andra elever

För att upprepa tidigare nämnda riktlinjer för stadens skolmåltider kunde vi läsa att skolmåltiderna skulle ”ge eleverna möjlighet till avkoppling och social samvaro” (www.malmo.se). Social samvaro finns i båda skolmåltidsmiljöerna men i en begränsad form i klassrummet då man sitter bland sina egna klasskamrater. I matsalen får eleverna sitta bland

andra kamrater, men där är också risken att någon blir sittandes själv vilket inte sker i klassrummet.

En flicka i årskurs 9 minns sin förra matsal: ”På vissa ställen var det långa bord och på andra var det mindre bord. Och då ville man ha de långa borden för då kunde man sitta många och äta. Men så ibland fick vi inte dem och då fick vi trängas vid de små borden.” När de första klasserna kommer till Blåvingeskolans matsal får de plats att sitta tillsammans klassvis, men så är inte fallet när efterföljande klasser kommer. Vissa trängs ihop vid de runda borden eller sprider ut sig vid de långa borden. Enligt personal på Blåvingeskolan ska varken lärare eller elever bli sittandes själva, men jag som observant ser annat. Under mina timmar i matsalen sitter en lärare ensam och senare sitter en elev ensam, något som enligt personalen inte får hända.

En orsak varför det inte fungerade bra att äta i klassrummen på Blåvingeskolan för elevernas del var det sociala. Maj berättar: ”Eleverna tyckte inte att det fanns någon social samvaro då de satt på sina egna platser och åt.” Detta upplever inte eleverna på Rosendalsskolan vara något problem. En flicka säger: ”Alltså jag är inte så intresserad av att träffa andra elever.” Eleverna som går in i klassrummet får sätta sig vart de vill under själva måltiden. Inga elever från andra klasser är välkomna in i andras klassrum under måltiderna. Några sitter tre tillsammans, andra två tillsammans. Stämningen i klassen är bra och ingen sitter ensam. Alla har någon att tala med, ingen framstår som ensam eller utstött. Framförallt, alla äter.

Enligt Blåvingeskolans personal ska ingen, varken lärare eller elev, äta ensam under skolmåltiden. Ändå hände detta på Blåvingeskolan. Detta är en situation som aldrig uppkommer i klassrummet eftersom eleverna har bestämda platser om det inte fungerar med den sociala samvaron, då det är läraren som bestämmer om klassen har valfria platser eller inte. Däremot går det inte att undgå det faktum att eleverna får mer social tillvaro i matsalen där de kan välja att sitta med vilka kompisar de vill, medan de i klassrummet endast får sitta bland sin egen klass. Detta kan nog uppfattas jobbigt för vissa elever som har vänner i andra klasser. Den sociala samvaron med andra elever är bättre i matsal men den sociala samvaron med lärare är bättre i klassrummet där läraren ser alla sina elever. Man kan ju också fråga sig om eleven måste ha social samvaro med andra klassers elever då de äter, eller om det inte gynnar eleven mer att äta i lugn och ro och sedan träffa andra vänner på resten av rasten?

5.3.6 Skolmåltidspersonal

Skolmåltidspersonalen påverkar naturligtvis trivseln hos eleverna och stämningen vid skolmåltiderna. I stadens gemensamma riktlinjer står att skolmåltidspersonalen ska ha ”en social kompetens för att arbeta med service och med barn och ungdomar” (www.malmo.se).

Under mina observationer på Blåvingeskolan står skolmåltidspersonal vid serveringsdisken för att bland annat fylla på med mat och ta bort bleck. De har mycket sparsam kontakt med eleverna och inga direkta samtal förs. Berit, skolmåltidspersonal på Blåvingeskolan berättar att skolmåltidspersonalen inte har någon kontakt med eleverna som äter, men att de har någorlunda koll på hur många elever som äter genom att de räknar tallrikar. På Blåvingeskolan litar skolmåltidspersonalen blint på att elevernas lärare har full koll på eleverna, hur de betar sig och vad de äter.

Den personliga relationen mellan skolmåltidspersonal och elever finns inte på Rosendalsskolan. Till skillnad mot när Blåvingeskolan hade serveringsvagnar och det var lärarnas ansvar har Rosendalsskolan en skolmåltidspersonal per serveringsvagn. I årskurs 8-9 finns det en serveringsvagn till årskurs 8 och en serveringsvagn till årskurs 9. Några minuter innan 12 kommer en skolmåltidspersonal och ställer sig utanför klassrum 9A och börjar förbereda serveringsvagnen för eleverna som ska äta. Hon ställer fram bröd, smör och mjölk på ett bord utanför klassrummets dörrar. Skolmåltidspersonalen, vi kan kalla henne Eva, känner till eleverna väl. Hon berättar att hon har lärt känna varje elev en och en. Den nära kontakten känns viktig. Eva vet deras namn och hon vet vilka som inte tål vissa produkter och vilka som är vegetarianer. Hon följer eleverna från låg ålder tills de kommer upp i årskurs 9. Eva betonar framförallt att tacksamheten som hon får från eleverna och den bra kontakten med lärarna hon har. Det blir heller inga konflikter. Läraren säger till Eva om något hänt vid serveringen eller i korridoren som kan berätta vad hon sett. Eleverna får också eget ansvar att plocka bort från sina bord, Eva tror att de är rädda om sin egen miljö. Eva är glad och skrattar och pratar med eleverna varje dag.

Det är viktigt att skolmåltidspersonalen har koll under skolmåltiderna. Inte bara på hur många som äter utan för att upptäcka situationer som läraren kanske inte ser. Skolmåltidspersonalen på Rosendalsskolan ser personligen vad alla elever äter varje dag, det gör inte Blåvingeskolans personal. Visst de räknar tallrikar, men kan antalet smutsiga tallrikar berätta

hur många elever som faktiskt äter? I denna aspekt har alltså Rosendalsskolan en fördel på grund av den personliga kontakten skolmåltidspersonalen har med varje elev.

5.3.7 Närvaro av lärare

Närvaron av lärare/mentorerna vid skolmåltider är viktig på grund av många faktorer. För det första känner de sina elever och kan uppmärksamma när elever blir utstötta, mobbade eller på något annat sätt inte är som vanligt. Skolan, och framförallt matsalen är en utsatt plats. Det är viktigt att eleverna känner sig trygga vid matbordet. För det andra är närvaron av lärare också viktig när det gäller att upptäcka om någon eller några elever inte äter tillräckligt. Det är ett faktum att det är svårare för lärare och övrig vuxen personal att ha koll på vilka elever som förfinnar sig i matsalen och äter tillräckligt då många elever uteblir från skolmåltiden. För det tredje kan skolmåltider knyta an till andra undervisningsämnen och ses som en pedagogisk resurs (Jacobson och Nordlund, 1993, s.40). Syftet med pedagogisk måltid är att lärare och elever ska sitta och äta samma mat vid samma bord vilket ska ge upphov till samvaro och tillfälle till samtal (www.slv.se).

Det är oundvikligt att uppsikten från lärare inte är lika bra i matsal som i klassrum. En flicka berättar om sin förra matsal: ”Det fanns ju lärare som åt i matsalen. Tanken var ju att de skulle sitta utspridda men de brukade sitta tillsammans, så de hade aldrig koll på eleverna.” I Blåvingeskolans matsal sitter många pedagoger, de äter gratis skolmåltid under förutsättning att de äter tillsammans med eleverna. Detta bidrar naturligtvis till försiktighet hos eleverna. Men, under mina observationer ser jag en pojke vända sig om och knuffa till en annan pojke vid bordet bakom. Pojken som knuffar skrattar men inte den andre pojken som verkar oberörd och fortsätter att äta. Ansvarig lärare ser inte vad som händer. Var detta menat som skoj från den knuffande pojken eller allvar? Detta är svårt för en obehörig att avgöra som inte känner eleverna. Blåvingeskolans matsal med fem långbord gör det svårt för ansvarig lärare att ha full uppsikt på de ätande eleverna. Gällande uppsikten vad eleven äter är det svårt att kontrollera då eleven får sitta på valfri plats, en lärare säger; ”Eftersom eleverna får sitta vart de vill så har man inte alltid koll på om alla är inne och äter eller inte.” Hur ska då läraren upptäcka om en 13-14 årig flicka inte äter på en vecka? Däremot tycks det sociala samspelet mellan lärare och elev fungera till den viss mån att det sitter en lärare nära elever.

På Rosendalsskolan kan läraren, så länge skolmåltiden i klassrummet pågår, upptäcka om någon far illa via utsatthet. Läraren kan också se om en elev verkar ledsen, nedstämd eller inte

sig själv. Då läraren/mentorn sitter med och har uppsikt på varje elev kan läraren också vara uppmärksam på vad och hur mycket eleven äter. Det blir nästintill en omöjlighet för eleven att hoppa över skolmåltiden när läraren är närvarande. På Rosendalsskolan äter alltid minst en lärare/mentor med sin egen klass beroende på hur ”jobbig” klassen är. Läraren tar sin mat efter eleverna och sätter sig framme vid katedern med uppsikt över klassrummet. Detta kan verka stelt men vid mina observationer ser jag hur lärarna samtalar med eleverna och stämningen känns trivsamt och god. I början av måltiden sker dialoger mellan lärare och elever på ett mer slutet sätt. Läraren tar sin uppfostrande roll och säger till de elever som har svårt att sitta still eller är något högljudda. Men då måltiden fortskrider blir dialogerna mer och mer öppna då prat om gymnastiklektioner, träningsvärk och dagens kyckling tillkommer. Det är behagligt att sitta med i klassrummet och observera då eleverna äter sin skolmåltid. Jag slås av den familjära stämningen som råder mellan vissa lärare och dess elever. Kanske är det ett ypperligt tillfälle för eleverna att se läraren i annan situation än bara som lärare? Här är också läraruppsynen av högsta vikt då läraren sitter framme vid katedern och äter sin skolmåltid alltmedan hon har uppsikt över klassrummet och samtal med eleverna. Här utelämnas ingen elev ur samtalen då de som vill prata med läraren mycket väl kan göra det vart den än sitter.

På Blåvingeskolan säger lärarna att de har full koll på sina elever, men under mina observationer tvekar jag mycket inför detta påstående. Utifrån dessa aspekter är det lilla klassrummet en stor fördel då läraren kan se och höra det som händer under skolmåltiden. Vad gäller elevernas matvanor är även skolmåltiderna i klassrummet till en stor fördel där eleverna måste äta och läraren har full koll. Det sociala samspelet fungerade även bättre i klassrummet då alla elever kunde förenas i samtal och ingen elev utelämnades. Det kan te sig att dialogerna verkar något kontrollerande av lärarna då de hör och ser det mesta. Dock vågar jag hävda att eleverna inte lider av detta. Alla elever vill väl ändå bli sedda av sina lärare? Dessutom gäller denna måltidssituation i ca 15-30 minuter då eleverna efter 15 minuter själva kan välja om de vill gå ut ur klassrummet eller inte. I matsalen får läraren endast kontakt med de elever som sitter närmast läraren.

6. Diskussion och slutsats

Mitt syfte för denna studie var att se hur skolmåltidsmiljön påverkar eleverna och ställa de olika miljöerna, matsal och klassrum, mot varandra för att finna vilken miljö som gynnar

elever mest. Min huvudsakliga frågeställning var hur eleven påverkas gällande lokal, ljudnivå, köbildning, regler, interaktion med andra elever och närvaro av personal.

Lokal och möblering

Gällande lokal och möblering är Blåvingeskolans matsal mer luftig och har bättre anpassade bord och stolar än klassrummet på Rosendalsskolan. Rosendalsskolans bänkar är låga och små och även stolarna är för låga för vissa elever och hårda i ryggstöd. Blåvingeskolans matsal gynnar alltså eleven bättre med sin ändamålsenliga möblering, vilket är ett av kraven för en god skolmåltidsmiljö. Gällande lokalernas sittplatser gynnas eleven av klassrummet, då det aldrig finns elever som inte har någonstans att sitta vilket kan hända i matsal. Även om Rosendalsskolans elever inte tyckte att det var svårt att anpassa sig till att arbetsmiljön plötsligt blir måltidsmiljö, kan detta ändå ifrågasättas. Blåvingeskolans matsal ger eleverna miljöombyte vilket är en fördel för eleverna.

Ljudnivå

I Blåvingeskolans matsal är ljudnivån från och till mycket hög. Detta bidrar till att eleven kan uppleva stress och oro vid skolmåltiderna. Gällande ljudnivån gynnas definitivt eleven av att äta i klassrum där ljudnivån aldrig överstiger vad som kan upplevas som lagom pratigt. Skolor bör se till att skolmatsalen är anpassad till bespisning. Varje skola bör ha avskärmningar, draperier och ljuddämpande bord och stolar för att minska ljudnivån.

Köbildning

Varken Blåvingeskolan eller Rosendalsskolan hade problem med köbildning men detta är ett problem i många matsalar runt i landet. I matsalar är köbildning ofta ett problem då elever går klassvis till matsalen för att äta samtidigt. Detta uppstår inte i klassrum, eftersom eleverna skickas ut fem och fem i taget.

Tid och andra regler

Både Blåvingeskolans och Rosendalsskolans elever äter sin mat inom relativt fasta tider. Många kanske kan tycka att det är orättvist att Rosendalsskolans elever måste äta varje dag och sitta inne i klassrummet minst 15 minuter. Det uppfattas som att dessa elever inte har den friheten och valfriheten som eleverna på Blåvingeskolan har. Men fördelarna är att vissa eleverna äter, fast de egentligen inte skulle ha gjort det om de hade valfriheten. Enligt min uppfattning är dessa regler också ett ypperligt tillfälle för pedagogen att verkligen lära känna sina elever och kunna påverka deras attityder till mat positivt. Eleven gynnas av Rosendalsskolans regler som fasta tider och att man måste äta varje dag, vilket skapar rutiner och minskar risken för att småäta godis under rasterna.

Interaktion med andra elever

I matsalen får eleverna sitta med andra klassers elever, vilket gynnar elevens sociala samvaro. Men detta kan också upplevas som en stressande situationer, då vännerna trängs ihop på små bord och naturligtvis påverkas av varandra, då de vill äta lika fort för att gå ut ur matsalen samtidigt. Här finns det reaktioner mot Rosendalsskolans skolmåltidsmiljö, eftersom eleverna blir slutna i sina klassrum, utan att integreras med andra elever från andra klasser. Eleverna själva tycks vara bekväma och nöjda i detta och inte se det som en speciellt stor grej eftersom de kan träffa sina andra vänner efter skolmåltiden. Snarare verkar de känna sin trygga i sina egna klasser, där de alla känner varandra och lärarna mycket väl. Skolmåltiden blir, enligt mig, något privat klasskamraterna emellan och det skapas en bättre social samvaro mellan klasskamrater och lärare.

Skolmåltidspersonal

All personal i skolan har, enligt mig, en uppfostrande roll för alla elever. Ungdomar ser upp till vuxna och de vuxna får en viktig roll i att vara bra förebilder. Blåvingeskolans skolmåltidspersonal hade ingen som helst koll eller skyldighet till att se efter eleverna. Deras opersonliga relation blev en motsats till den personliga relationen skolmåltidspersonalen hade med eleverna på Rosendalsskolan, vilket gynnar eleverna. Många elever behöver vuxna i sin närhet för att känna sig trygga. Att både lärare och skolmåltidspersonal är närvarande är en viktig faktor för elevens trivsel och avkoppling under skolmåltiderna.

Närvaro av lärare

Lärarna på Blåvingeskolan säger sig ha full koll på sina elever, men mina observationer visade annat. Många lärare satt utspridda i matsalen och långt ifrån alla elever var sedda. I matsalen får läraren endast kontakt med de elever som sitter närmast läraren. Lärarna vet heller inte vad deras elever äter, eller om de äter eftersom det är valfritt för eleverna att äta. Utifrån dessa aspekter är det lilla klassrummet en stor fördel, då läraren kan se och höra det som händer under skolmåltiden. Gällande elevernas matvanor är även skolmåltiderna i klassrummet till en stor fördel, där eleverna måste äta och läraren har full koll. Jag anser att det är mycket viktigt att läraren vet vad eleverna äter eftersom eleverna enligt Nordlund och Jacobson (1997) påvisar att elevens välmående och prestationer i skolan påverkas av skolmåltiden. Det sociala samspelet fungerade även bättre i klassrummet, då alla elever kunde förenas i samtal och ingen elev utelämnades. Det uppkommer även en fördjupad kontakt mellan läraren och eleven i det lilla klassrummet, då båda parterna lägger undan arbetet och istället talar om saker rörande annat. Den personliga kontakten behövs, eftersom skolmåltiderna även ska ses som en pedagogisk resurs.

Av den information som den teoretiska bakgrunden givit mig och resultaten i min undersökning, är slutsatsen för mina frågeställningar att eleven påverkas på olika sätt av sin skolmåltidsmiljö och att matsal inte alltid är den bästa miljön. Jag motsätter därför Jacobson och Nordlunds teorier om att en skolrestaurang är en god miljö för elever och personal. Utifrån mina undersökningar visar det sig att skolmiljön i klassrummet är den, både fysiska och psykiska, miljön som gynnar eleven mest. I klassrummet missar eleven matsalens fördelar såsom ändamålsenlig möblering, miljöombyte från arbetsplats till måltidsplats och den sociala samvaron med andra elever från andra klasser. Men eleven vinner desto mer på de anpassade sittplatserna, den låga ljudnivån, de alltid korta köbildningarna och den personliga kontakten med både skolmåltidspersonal och lärare. Eleven får uppleva en lugn och avkopplande skolmåltid och själv bestämma i vilken takt bespisningen sker, utan att bli påverkad av de elever som hastar i sig sin mat. Eleven blir också sedd av sin lärare varje dag som, tillsammans med skolmåltidspersonal, kan kontrollera att eleven äter ordentligt och mår bra. Det uppstår ett nära band mellan elev, skolmåltidspersonal och lärare, där det finns kommunikation och medvetande. Därför anser jag att Rosendalsskolan har en mycket välfungerande skolmåltidsmiljö, då fördelarna absolut väger tyngre än i matsal. Elever behöver, för att återkoppla till stadens riktlinjer och Jacobson och Nordlund (1993); ”möjlighet till avkoppling och social samvaro” under skolmåltiden, det vill säga lugn och tystnad för att kunna njuta av skolmåltiden. De behöver också vuxenkontakten från lärare och skolmåltidspersonal som ser över deras välmående och matvanor. Allt detta framför att få en kvarts miljöombyte eller social samvaro med andra klassers elever i en ändamålsenlig lokal och möblering.

Jag anser att kommuner och skolor bör se över sin skolmåltidsmiljö och öppna ögonen för nytänkande och alternativa sätt att utföra skolmåltider och göra allt för att skapa en sån trivsamt skolmåltidsmiljö för elever och lärare som möjligt. Min studie har visat att det går att ha en fungerande skolmåltidsmiljö i klassrum och att denna miljö är ett alternativ där det absolut inte fungerar att ha matsal eller att skolan vet med sig de problem som matsal kan föra med sig; stök, köbildning, mat som tar slut, elever som inte äter, blir mobbade eller mobbas. Alla kommuner och skolor vinner i längden på att satsa tid och pengar till skolmåltidsverksamheten. En bättre skolmåltidsmiljö lockar fler elever att äta och därmed kommer fler elever att orka mer under skoldagen.

7. Referenser

Facklitteratur

Bell, Judith (1999). *Introduktion till forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur

Dimenäs, Jörgen (2007). *Lära till lärare*. Stockholm: Liber

Gullberg, Eva (2004). *Det välnärda barnet*. Stockholm: Carlsson Bokförlag

Halling, Berit, Jacobson, Tommy & Nordlund, Gerhard (1990). *Skollunchen – igår, idag, imorgon*. Borås: LTs Förlag

Jacobsson, Tommy & Nordlund, Gerhard (1993). *Skolmåltiderna – Om mål och riktlinjer, ekonomi och utvärdering*. Umeå: Solfjädern Offset AB

Johansson, Bo & Svedner, Per Olov (2001). *Examensarbetet i lärarutbildningen*. Uppsala: X-O Graf Tryckeri

Nordlund, Gerhard & Jacobson, Tommy (1997). *Högstadienkäten*. Umeå: Pedagogiska institutionen

Patel, Runa & Davidson, Bo (1991). *Forskningsmetodikens grunder – Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur

Thornberg, Robert, 2006. *Det sociala livet i skolan – Socialpsykologi för lärare*. Stockholm: Liber AB

Skönlitteratur

Nilsson, Johanna, 2007. *Hon går genom tavlan, ut ur bilden*. Wahlström & Widstrand, Stockholm

Internet

Bra skolmat, 2008.

www.braskolmat.se 2008-09-22

Gemensamma riktlinjer om skolmåltiden i grundskolan, 2008. Mer än ett mål mat.

www.malmo.se/skolautbildning/skolmat 2008-08-26

Livsmedelsverket, 2008. Mat i förskola och skola

Pedagogisk lunch

www.slv.se 2008-09-23

Livsmedelsverket, 2008. Mat i förskola och skola

Bra mat i skolan

www.slv.se 2008-09-23

Bilaga 1

Observationsprotokoll

Skolmåttidslokalen

Hur ser lokalen ut?

Hur många platser finns det i lokalen?

Hur är borden och stolarna?

Får alla elever plats?

Ljudnivå

Hur är ljudnivån?

Äter eleverna lugnt eller skyndar de sig?

Är det lugnt under skolmåltiden?

Köbildning

Är det mycket köbildning?

Om ja, blir det stökigt, eller är det lugnt? Vad händer i kön?

Interaktion med andra elever

Får eleverna sitta på valfria platser?

Hur betar sig eleverna med varandra?

Sitter någon ensam?

Skolmåttidspersonal

Hur många finns i lokalen?

Pratar de med eleverna?

Delar de ut mat eller tar elever maten själva?

Närvaro av lärare

Äter lärarna med sina egna elever?

Hur många lärare finns i lokalen?

Pratar lärarna med sina elever?

Bilaga 2

Lärarintervju

- 1) Hur organiserar man lärargrupperna till matrasten?
- 2) Hur bestäms lärargrupperna till de olika klasserna under skolmåltiden? Vem bestämmer?
- 3) Berätta allt du vet om skolmåltidsverksamhet i klassrum?
- 4) Hur tycker du att det fungerar under skolmåltiden?
- 5) Vad gäller för regler under skolmåltiden och följs dessa?
- 6) Har eleven valfria platser? Vem väljer annars elevernas platser?
- 7) Vet du när dina elever äter varje dag?
- 8) Vet du vad dina elever äter varje dag?
- 9) Kan elever hoppa över en skolmåltid utan att någon märker detta?
- 10) Tycker du att du ser och upptäcker allt under skolmåltiderna?

Bilaga 3

Elevintervju

1) Lokal/möblering

Ni äter i samma lokal som ni undervisas, vad tycker du om det?

Tycker du att det bra möblering i klassrummet när ni äter? Hur var möbleringen i matsalen?

Sitter du bra när du äter i klassrum? Satt du bra när du åt i matsal?

Hur tycker du det är att äta i klassrummet jämfört med matsal?

2) Ljudnivå

Hur är ljudnivån i klassrummet? Hur var ljudnivån i matsalen?

Tycker du skolmåltiden i klassrummet är avkopplande?

Vad är det som gör att man får matro när man äter?

Finner du matro i klassrummet? Fann du matro i matsal?

3) Köbildning

Är det kö när du ska äta på Rosendalsskolan? När du åt i matsal, hur var köerna då?

När du hämtade mer mat i matsalen, mycket köer? Nu då?

4) Regler/Tid

Har du blivit upplyst över vilka regler som gäller i klassrum vid skolmåltid?

Om ja, hur fungerar detta när ni äter i klassrummet?

Borde ni vara tvungna att sitta längre eller kortare under skolmåltiden?

Hur länge brukar du sitta?

6) Interaktion med andra elever

Du äter bara med dina klasskamrater, vad tycker du om det?

Skulle du vilja äta med någon annan än din egen klass?

Hur fungerade det när du åt i matsal?

7) Närvaro av lärare

Vad är lärarens roll under skolmåltiden?

Vad tycker du om att läraren äter med er i klassrummet?

Åt dina förra lärare med er i matsalen?

Bilaga 4

Brev till föräldrarna

Hej!

Mitt namn är Anna och jag är lärarkandidat på Rosendalsskolan. Jag går min sista termin på lärarhögskolan och skriver just nu mitt examensarbete som handlar om skolmåltidsmiljö.

På Rosendalsskolan har eleverna ingen matsal utan äter sin skollunch i sina klassrum.

Denna skolmåltidsmiljö skiljer sig mycket från den traditionella måltidsmiljön i skolmatsal. Syftet med arbetet är att undersöka hur eleven påverkas av de båda skolmåltidsmiljöerna vad gäller t.ex. lokal, trivselfaktor och närvaro av lärare.

Jag söker elever på Rosendalsskolan som har gått på en skola med matsal för att intervjua om skillnaderna mellan att äta i klassrum och i matsal. Jag undrar nu om DU som förälder tillåter att din ungdom medverkar i en intervju.

Intervjun kommer att spelas in med bandspelare, men endast utvalda citat kommer att finnas med i arbetet. Namn på eleven och skola kommer naturligtvis att vara anonymt.

Tack på förhand!

Ja, jag godkänner att eleven deltar i intervju

Nej, jag godkänner inte att eleven deltar i intervju

Elevens namn: _____

Förälderns underskrift: _____

